

Палінчак О. В.*, **Заверталюк В. Ф.**

*Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва НААН,
вул. Опитна, 1, с. Олександрівка, Дніпровський р-н, Дніпропетровська обл., 52041, Україна
e-mail: Oprutnoe@i.ua

ПОПОВНЕННЯ СОРТОВИХ РЕСУРСІВ БАШТАННИХ РОСЛИН (КАВУН, ДИНЯ, ГАРБУЗ)

Баштанництво – галузь сільського господарства, що спеціалізується на вирощуванні рослин родини Гарбузові. В Україні широкого поширення у аграріїв набули такі культури, як кавун, диня, а також гарбуз трьох видів. Баштанна продукція містить велику кількість поживних речовин, серед яких переважають цукри та клітковина, а також комплекс вітамінів та мікроелементів. Систематичне споживання свіжих кавунів та динь, а також кулінарно оброблених гарбузів позитивно впливає на життєдіяльність організму людини.

Селекційна робота з баштанними рослинами проводиться в декількох установах системи НААН: Інститут овочівництва і баштанництва з мережею та Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства. Дніпропетровська дослідна станція ІОБ НААН є спеціалізованою установою з селекції у галузі баштанництва для різних зон України та ефективно функціонує більше 85 років (з 1936 р.). За весь період діяльності створено 76 сортів кавуна, дині та гарбуза. Успішність селекційної роботи підтверджується високим рівнем реєстрації нових сортів і гібридів (72% серед усіх сортів, які проходили експертизу).

У результаті сучасного етапу проведеної науково-дослідної роботи відселектовано гетерозисні гібриди кавуна звичайного ‘Мамай’, дині звичайної ‘Заграва’, гарбуза великоплідного ‘Король’. Наводимо коротку характеристику нових гібридів за сукупністю морфологічних та господарських показників.

Гібрид кавуна звичайного ‘Мамай’. Рослина довгоплетиста з довгими міжвузлями. Сім’ядолі середні, вузькоеліптичні, світло-зелені без плям. Листкова пластинка середньої довжини, широка, сіро-зеленого забарвлення зі слабкою інтенсивністю. Розсіченість краю листка за глибиною середня, помірна. Для листкової пластинки характерна сильна мармуровість. Черешок довгий. Зав’язь мала, слабкоопушена.

Плід за розміром від середнього до великого, округлий у повздовжньому розрізі, з заокругленою формою апікальної частини, без борозенок. Основне забарвлення шкірки плоду – темно-зелене. Смуги помірно виражені, вузькі, темно-зелені зі слабкими прожилками і помірною мармуровістю. Зовнішній шар оплодня тонкий. М’якоть плоду темно-червона, тверда. Насіння середнє, темно-коричневе, вторинне забарвлення у вигляді плям. Середня маса 1000 насінин – 50–60 г.

Гібрид кавуна ‘Мамай’ відноситься до середньоранньої групи стиглості (вегетаційний період 75–80 діб). Загальна врожайність в середньому

за роки випробування склала 34,1 т/га (+3,3–8,8 т/га, або 10,7–34,8% до стандартів). За товарною врожайністю перевищення над стандартами становило 11,2–35,9% (33,7 т/га; +3,4–8,9 т/га). Товарність – 99%. Маса товарного плоду (в незрощуваних умовах) була стабільною по роках – 3,5–3,8 кг, або в середньому – 3,6 кг (+0,4–1,2 кг). Гібрид відрізняється дружною віддачею врожаю, стійкістю до сонячних опіків плодів і стебла, середньою стійкістю проти поширених хвороб (на рівні зі стандартами). У плодах нового гібрида кавуна міститься сухої розчинної речовини – 10,5%, загального цукру – 7,1%, вітаміну С – 7,5 мг%. Дегустаційна оцінка свіжих плодів – 8,7 бали.

Гібрид дині звичайної 'Заграва'. Рослина середньооплетиста. Сім'ядолі середні, помірного зеленого забарвлення. Листкова пластинка мала, помірно зелена зі слабкою вираженістю лопатей та помірною зубчастістю країв та пухирчастістю. Черешок горизонтальний, середній. Молодий плід зелений (сильної інтенсивності), на якому з помірною щільністю та зі слабким контрастом розміщені крапки середнього розміру. Боріздки слабкі, помірно забарвлені. Плодоніжка коротка та товста, навколо якої поширена темніша пляма. Основний статевий тип – андромоноєційний.

Зміна забарвлення шкірки від молодого плоду до стиглого відбувається повільними темпами на пізніх стадіях розвитку. Плід середньої довжини з найбільшим діаметром у центрі. Форма поздовжнього розрізу – широко еліптична. На шкірці плоду наявні малі крапки помірної щільності та невеликі нещільні плями, забарвлення яких мало відрізняється від основного (помірно жовте). Форма основи плоду – загострена, верхівки – плеската, з середнім маточковим рубцем. Боріздки плоду дуже слабо виражені, вузькі та мілкі. Корковий шар дуже тонкий, нещільний та представлений лише лініями. М'якоть плоду середньої товщини, жовтувато-білого забарвлення та середньої консистенції. Насінина середня за довжиною та шириною, білувата. Середня маса 1000 насінин 30–35 г.

За тривалістю вегетаційного періоду гібрид дині 'Заграва' відноситься до ранньої групи стиглості – 66 діб, період плодоношення 14 діб (на рівні зі стандартами). За роки конкурсного сортовипробування новий гібрид перевищив стандарти за рівнем як загальної урожайності – 14,6 т/га (+3,2–5,0 т/га, або 28,7–52,1% до стандартів), так і товарної урожайності – 13,3 т/га (+3,0–4,7 т/га, 29,1–54,7%). Товарність нового гібрида склала 91%, що на 1% вище за стандарт. Середня маса товарного плоду варіювала по роках у межах 0,94–1,16 кг, у середньому 1,04 кг (+0,25–0,39 кг). Гібрид середньостійкий проти поширених хвороб (на рівні зі стандартами). Показники хімічного складу плодів: вміст у плодах сухої розчинної речовини становив 8,7% (проти 8,6–8,8%), загального цукру – 5,0%, моноцукрів – 3,3%, сахарози – 1,57 %, аскорбінової кислоти 29,0 мг/100 г. Дегустаційна оцінка свіжих плодів – 8,3 бали.

Гібрид гарбуза великоплідного 'Король'. Рослина довгоплетиста. Сім'ядолі середні, оберненояйцеподібні. Листкова пластинка дуже мала,

світло-зелена, з дуже слабкою розсіченістю країв. Черешок середній. Плодоніжка довга і широка. Плід великий, поперечно-помірноеліптичний (плесканий), із найбільшим діаметром у центрі. Борізки мілкі, середньої ширини. Профіль базальної частини помірно заглиблений, апікальної – увігнутий. Основне забарвлення шкірки плоду – сіре, з ледь помітними кремовими плямами. М'якоть оранжева, товста, до 6–10 см, соковита, щільна, дуже солодка. Насіння велике, широкоеліптичне, світло-коричневе. Середня маса 1000 насінин – 300–360 г.

Гібрид гарбуза 'Король' відноситься до пізньостиглих генотипів (123 доби), але досягає на 8–15 діб раніше за інші сорти цієї групи. Він стабільно формує досить високий рівень загальної врожайності: 37,1 т/га (+6,3–10,6 т/га; +20,5–40,0% до стандартів). Висока товарна врожайність – 36,0 т/га (+8,5–16,4 т/га; +30,9–38,6%) обумовлена дружністю досягання. Товарність – 97% (проти 74–89%). Середня маса плоду 4,2 кг, кількість плодів на рослині – до 1,7 шт. (+0,4–0,6 шт.). Гібрид гарбуза 'Король' практично стійкий до борошнистої роси, бактеріозу та до баштанної попелиці. Вміст у м'якоті сухої речовини складає 12,13%, моноцукрів – 33,3%.

Нові гібриди у 2016–2021 рр. проходили випробування у системі Українського інституту експертизи сортів рослин, за результатами якого у 2022 р. вони були зареєстровані для широкого поширення у зонах Степу та Лісостепу України: гібрид кавуна звичайного 'Мамай' (свідоцтво про державну реєстрацію № 220377 від 10. 05. 2022 р.), дині звичайної 'Заграва' (№ 220375 від 10. 05. 2022 р.), гарбуза великоплідного 'Король' (№ 220373 від 10. 05. 2022 р.). Призначення гібридів кавуна та дині – для споживання у свіжому вигляді; гібрида гарбуза – столовий напрям використання. Нові гібриди рекомендовані в доповнення до існуючих сортів для зони Степу та Лісостепу України.

За результатами державної науково-технічної експертизи, підтверджено високий рівень господарської придатності нових гібридів баштанних культур (кавун, диня, гарбуз). Селекційні інновації зареєстровані для широкого поширення в Україні з 2022 р.